

Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 – Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΝ – ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΧΗΣ (ΜΧ)-ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Εισαγωγή

Ότι η επανάσταση του 1821 αποτελεί το σημαντικότερο γεγονός των νεότερων χρόνων στη μακρά Ιστορία του Ελληνισμού είναι κάτι το γενικά παραδεκτό, τόσο πολύ μάλιστα ώστε να μοιάζει και αυτονόητο και κοινότοπο.

Η συχνή, η σχεδόν πάντα καταχρηστική αναφορά στην σημασία της έχει οδηγήσει στην απώλεια του διπλού νοήματός της: του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου αλλά και του Γένους. Επειδή την επικαλούμαστε χωρίς αναστοχασμό, από πηγή εμπνεύσεως και ιστορικής μνήμης, η Εθνεγερσία έχει μεταμορφωθεί σ' ένα ρητορικό στερεότυπο και η συνταρακτική αλήθειά της έχει μεταβληθεί σε απλό ιδεολόγημα.

Το 1821 «ξεπήδησε» ως ιστορικό γεγονός από συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες ελάχιστα ευνοϊκές. Τα καθοριστικά ξένα συμφέροντα, οι δεδομένοι ελληνικοί πενιχροί υλικοί πόροι, η οργανωμένη θεσμική βαρβαρότητα μιας οθωμανικής αυτοκρατορίας που εθεωρείτο μεν ο «Μεγάλος Ασθενής» αλλά εξακολουθούσε να είναι ισχυρή, και ο απαγορευτικός συσχετισμός των στρατιωτικών δυνάμεων, είναι τα στοιχεία που κάνουν το 1821 να μοιάζει πιο πολύ με θαύμα παρά με πραγματικότητα. Μέσα απ' αυτό το έπος μπορούμε να διακρίνουμε το αδάμαστο («αναρχικό» για τον Κίσσεινγκερ) ελληνικό πνεύμα. Το πνεύμα εκείνο που είναι αφάνταστα ανθεκτικό στην καρτερία του και απίστευτα παραγωγικό στην δράση του, όπως διαφυλάχθηκε και ενισχύθηκε από την Ορθόδοξη Πίστη.

Η χαρακτηριστικότερη ενσάρκωση αυτού του πνεύματος είναι ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Για την συγκεκριμένη περίοδο δεν μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα, ποια ήταν η στρατηγική και τακτική των αγωνιστών του 1821. Εκ προοιμίου αυτό είναι λανθασμένο. Η σωστότερη διατύπωσή του, όπως θα αποδειχθεί περίτρανα πιο κάτω, με δεδομένη την εδραίωση της επαναστάσεως στην Πελοπόννησο, είναι: **ΠΟΙΟΣ** ήταν η στρατηγική και τακτική των αγωνιστών του 1821.

Προϊστορία

Με την άλωση της Βασιλεύουσας εκείνη τη μαύρη Τρίτη της 29^{ης} Μαΐου 1453, τ' όνομα του Έλληνα έσβησε απ' τον χάρτη των λαών της γης. Επί 400 χρόνια περίπου δοκίμασε ο Ελληνισμός την καταπίεση και τη σκληρότητα του Τούρκου τυράννου: σφαγές εξανδραποδισμοί, διώξεις, βίαιοι εξισλαμισμοί, αρπαγές, ανείπωτες καταστροφές και ωδίνες με κορωνίδα όλων το φοβερό παιδομάζωμα. Ωστόσο το νέο «Μολών Λαβέ» του τελευταίου βυζαντινού αυτοκράτορα προς τον Μεχμέτ, άφησε ιερή παρακαταθήκη στους σκλαβωμένους. Εκείνη την αποφράδα ημέρα χάθηκαν τα πάντα, πλην της τιμής. Διότι ο αυτοκράτορας δεν παρέδωσε την Πόλη, όπως θα ήταν λογικό και «ρεαλιστικό» αφού δεν υπήρχε ελπίδα σωτηρίας. Η Πόλη ΕΠΕΣΕ. Αυτή η θυσία είχε τεράστια ηθική σημασία για το υπόδουλο Γένος. Ήταν η συναισθηματική του δεξαμενή, απ' όπου αντλούσε ψυχικά και ηθικά αποθέματα για να συντηρεί, την ένθεη τρέλα του.

Πριν τη μεγάλη επανάσταση, προηγήθηκαν περίπου 150 αποτυχημένες εξεγέρσεις μικρές και μεγάλες. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

- το 1463 η Πελοπόννησος με τη βοήθεια μονάδων ενόπλων Κρητών, όταν ακόμα η
- Κρήτη βρισκόταν κάτω από βενετική κυριαρχία
- το 1470 η Χαλκίδα,
- το 1479 η Μεσσηνία μαζί με τη Μάνη,
- το 1481 η Ήπειρος όπου κατορθώθηκε να ιδρυθεί προσωρινό Ελληνικό κράτος
- με πρωτεύουσα τη Χειμάρρα της Βορείου Ηπείρου
- το 1496 και 1499 και από το 1500 ως το 1532 (32 ολόκληρα χρόνια) βρισκόταν σε επαναστατικό αναβρασμό η Πελοπόννησος και η Αιτωλοακαρνανία
- το 1571 με τη ναυμαχία της Ναυπάκτου επαναστατούν η Πελοπόννησος, η Στερεά,
- τα νησιά του Αιγαίου, η Μακεδονία και η Κύπρος όπου στις πολιορκούμενες Αμμόχωστο και Λευκωσία η αντίσταση των κατοίκων ήταν μεγαλειώδης, προτιμώντας να πεθάνουν καίγοντας πριν τα σπίτια τους ή αυτοκτονώντας παρά να παραδοθούν. Τότε ήταν που ο Σουλτάνος διέταξε τη σφαγή όλου του ελληνικού έθνους και την αναίρεσε με παρέμβαση των Φαναριωτών, με το σκεπτικό ότι κατόπιν τούτου δε θα υπήρχαν ραγιάδες να αποδίδουν φόρους και να δουλεύουν για τους Τούρκους.
- το 1585 η Αιτωλοακαρνανία και η Ήπειρος
- το 1601 ως το 1613 η Κύπρος, η Κρήτη, η Πελοπόννησος και η Ήπειρος (κίνημα του Διονυσίου του Φιλοσόφου)

- το 1645 ως το 1669 η Κρήτη όπου ολοκληρώνεται η κατάκτηση της από τους Οθωμανούς, η οποία συνοδεύεται και από τρομακτική μείωση του πληθυσμού λόγω γενοκτονίας με θύματα εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς.
- το 1684 ως το 1699 τα Επτάνησα, η Ήπειρος, η Στερεά και η Πελοπόννησος
- το 1715 και 1766 η Πελοπόννησος
- το 1770 η Πελοπόννησος μαζί με Ήπειρο, Ακαρνανία, Κρήτη, Στερεά και νησιά Αιγαίου (Ορλωφικά)
- το 1803 ως το 1807 όλες οι ελληνικές περιοχές (καταστροφή Σουλίου) όπου αφανίστηκε σχεδόν όλη η κλεφτουριά.

Ορμώμενος από όλα τα παραπάνω είπε κάποια στιγμή ο γέρος του Μωριά: «Το γένος πότε δεν υποτάχθηκε στον Σουλτάνο. Είχε πάντα τον Βασιλιά του, τον στρατό του, τα κάστρα του. Βασιλιάς του ο Μαρμαρωμένος Βασιλιάς . Στρατός του οι Αρματωλοί και οι Κλέφτες. Κάστρα του η Μάνη και το Σούλι».

Μέσα σ' όλον αυτό τον ορυμαγδό των γεγονότων, ορισμένοι Έλληνες αν και απογοητευμένοι από τη στάση των ξένων δυνάμεων και ιδίως των ομοδόξων Ρώσων βρίσκουν τη δύναμη να οργανωθούν πλάθοντας τον μύθο της Φιλικής Εταιρείας η οποία καθοδηγούταν από μια αόρατο αρχή, αφήνοντας να εννοηθεί ότι αυτή ήταν η Ρωσία. Ωστόσο αυτή η αρχή εκτός από αόρατη ήταν και ανύπαρκτη. Τα ονόματα όμως του Ξάνθου, του Τσακάλωφ και του Σκουφά θα μείνουν στην αιωνιότητα γι' αυτό τους τον «παραλογισμό» που τελικά συνάσπισε όλους τους Έλληνες, στρατολογώντας προσωπικότητες όπως τον Παπαφλέσσα που έκαναν το όραμα χειροπιαστό γεγονός. Σημείο αναφοράς για τους υπόδουλους υπήρξε και ο Ρήγας Φεραίος (κατά κόσμον Αντώνιος Κυριαζής) που με το Θούριό του αλλά και τον πρόωρο θάνατό του (στραγγαλίστηκε από τους Τούρκους στο Βελιγράδι) ενέπνευσε διάπυρο ζήλο για τον μετέπειτα ξεσηκωμό. Από κοντά και ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Άγιος των γραμμάτων που έβγαλε από το σκότος της αμάθειας τον Ελληνισμό και του θύμιζε τον προορισμό και την καταγωγή του. Και αυτός ήταν ένας σημαντικότερος κρίκος της αλυσίδας των θυμάτων των κληρικών που έδωσαν τη ζωή τους για το όραμα της ελευθερίας (6.000 κατά τον γάλλο πρόξενο Πουκεβίλ) καθ' όλη τη διάρκεια της μακραιωνής τυραννίας. Δεν μπορεί να μην αναφερθεί εδώ και η θυσία ενός εκ των πρωτομαρτύρων του ξεσηκωμού, Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε' ανήμερα της Αναστάσεως του 1821, ο θάνατος του οποίου γέμισε με συναισθήματα λύπης αλλά και ιερής αγανάκτησης τους Έλληνες .

Διεθνείς συσχετισμοί

Η Ελληνική Επανάσταση εξερράγη υπό τους δυσμενέστερους οίονους: επτά χρόνια μετά το Βατερλό, από την Ιβηρική χερσόνησο ως την Ιταλία η Ευρώπη σείεται από εξεγέρσεις που απειλούν τα μοναρχικά καθεστώτα της. Η είδηση του ελληνικού ξεσηκωμού βρίσκει τους εκπροσώπους των Μ. Δυνάμεων να συνεδριάζουν στο

Λάιμπαχ της Αυστρίας για το πώς θα καταστείλει η «Ιερά Συμμαχία» του αυστριακού καγκελαρίου Μέττερνιχ, τα απελευθερωτικά κινήματα στη Νεάπολη και Πεδεμόντιο. Και ενώ η καταστολή αυτών των κινήματων δεν έμοιαζε δύσκολη γι' αυτές υπόθεση, η ελληνική περίπτωση τις γέμιζε ανησυχία γιατί απειλούσε την πολυπόθητη ευρωπαϊκή ισορροπία, μετά και την συντριβή του Ναπολέοντα. Ως εκ τούτου απαιτείτο νέα στρατηγική και διπλωματία για την «διατήρηση της τάξεως» αφού:

α) Η Ελλάδα αποτελούσε «γέφυρα» στις δύο ηπείρους και,

β) Η ανατροπή της καθεστηκυίας τάξεως με την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δημιουργούσε νέες και απρόβλεπτες δυναμικές στην περιοχή.

Η τύχη του «μεγάλου ασθενούς», βρέθηκε ξανά στο επίκεντρο των διπλωματικών συζητήσεων. Το Ανατολικό Ζήτημα έγινε ξανά διεθνές...

Ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, εθνικά συμφέροντα και περίπλοκοι διπλωματικοί υπολογισμοί, που κάθε ανακτοβούλιο και κυβέρνηση της Ευρώπης διατηρούσε για τον εαυτό της, συσπείρωσαν τις Μ. Δυνάμεις ενάντια στην ελληνική υπόθεση.

Οι Βρετανοί όπως και οι Γάλλοι ήταν με το μέρος του Σουλτάνου εξ υπολογισμού: ήθελαν (όπως και σήμερα) ισχυρή Τουρκία ως δύναμη ανασχέσεως της ρωσικής προσπάθειας καθόδου στο Αιγαίο. Κατά τον ιστορικό Crawley οι Άγγλοι υπήρξαν επί τρεις γενεές φιλότουρκοι πρωτίστως επειδή μισούσαν τους Ρώσους, και δευτερευόντως επειδή έβλεπαν τον ελληνισμό ως ανταγωνιστική ναυτική δύναμη. Επιπλέον οι πρώτοι φοβούνταν την, μετά τον Ναπολέοντα, αναβίωση του γαλλικού κινδύνου. Χαρακτηριστικό είναι το υπόμνημα του Γάλλου πρόξενου στην Θεσσαλονίκη Cousinery που το 1822 μεταξύ άλλων αναφέρει ότι στο αναγεννώμενο ελληνικό έθνος η Αγγλία αναγνώριζε μία ναυτική δύναμη, έναν αντίπαλο που έπρεπε να πνιγεί στο λίκνο του. Κάτι που το ενστερνιζόταν βέβαια και ο Γάλλος Μονάρχης ...

Εκείνη πάντως που δεν επρόκειτο να προκαλέσει έκπληξη με την στάση της ήταν η Αυστρία του καγκελαρίου Μέττερνιχ. Αυτή επιθυμούσε να πνίξει κάθε ιδέα φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος διακυβέρνησης και καταδυνάστευσης των λαών που είχε στην κατοχή της, όπως της Ουγγαρίας και των σλαβικών και ιταλικών πληθυσμών που είχε υπό την εποπτεία της. Ως εκ τούτου η ελληνική υπόθεση αποτελούσε επικίνδυνο παράδειγμα διότι θα μπορούσε να προκαλέσει την εξέγερση και αυτών των υποδούλων. Για αυτό και κυνικότατα ομολογούσε: «Εκεί κάτω, πέρα από τα ανατολικά μας σύνορα, 300.000 άτομα θα κρεμαστούν, θα στραγγαλιστούν, θα παλουκωθούν. Αυτό είναι ένα γεγονός χωρίς καμία σημασία».

Η Ρωσία, τώρα ως ομόθρησκη χώρα αν και θα μπορούσε να είναι ο φυσικός προστάτης των Ελλήνων, δεν ήταν, ανεξάρτητα από τον κατά παράδοση αντιτουρκισμό της. Από την μία είχαν να αντιμετωπίσουν μια εχθρική Τουρκία και από την άλλη ένα συνασπισμό αγγλογαλλικών συμφερόντων που απειλούσε να εισέλθει στην χερσόνησο του Αίμου μετά την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Προτιμούσε λοιπόν, να έχει υποχείριο μια αδύναμη ή-ακόμα καλύτερα-ελεγχόμενα απ' την ίδια διαλυόμενη Τουρκία, παρά μια ανεξάρτητη Ελλάδα και πιθανόν και άλλα ανεξάρτητα βαλκανικά

κράτη που θα ακολουθούσαν το παράδειγμά της. Το γεγονός ότι εκείνο τον καιρό ρώσος ΥΠΕΞ ήταν ο Καποδίστριας, είναι κάτι που εντάσσεται στην γενικότερη πολιτική της, περί διατηρήσεως των εσωτερικών ταραχών μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία με την δημιουργία της ψευδαισθήσεως στους ραγιάδες ότι θα τους συνδράμει (όπως τραγικά απεδείχθη στα Ορλωφικά). Ως επιπλέον απόδειξη όλων αυτών ήταν και η υπογραφή της ρωσοτουρκικής συνθήκης συμμαχίας το 1798 για την προστασία των Οθωμανικών συμφερόντων, όταν ο Ναπολέων εισέβαλλε στην Αίγυπτο, επαρχία της αυτοκρατορίας.

Τέλος στο ίδιο μήκος κύματος και οι ΗΠΑ που προσηλωμένες στο δόγμα Μονρόε παρά τις επίσημες υπέρ των Ελλήνων διακηρύξεις, επεδίωκε, την εύνοια των Οθωμανών για την υπογραφή εμπορικής συμφωνίας ώστε να εκτοπίσουν τα αγγλικά συμφέροντα.

Οι στρατιωτικές κινήσεις των εμπολέμων στην επαναστατημένη Ελλάδα τράβηξαν αμέσως το ενδιαφέρον των ξένων κυβερνήσεων. Το διογκούμενο φιλελληνικό ρεύμα στις χώρες τους, τους ανάγκασε να υιοθετήσουν πιο ήπια τακτική απέναντι στους αγωνιζομένους Έλληνες. Χωρίς να μεταβάλλουν πολιτική, αποφάσισαν με προεξάρχοντες τους Άγγλους, να στείλουν μυστικούς τους πράκτορες στην περιοχή. Οι Βρετανοί μάλιστα έστησαν στα Επτάνησα, ακόμη και παράρτημα των μυστικών υπηρεσιών τους για τον έλεγχο της διακινούμενης αλληλογραφίας. Στον τομέα αυτό ο αγγλογαλλικός ανταγωνισμός ήταν τέτοιος που, ενώ επίσημα και οι δύο είχαν χαρακτηρίσει την ελληνική επανάσταση ως ανταρσία, έφτασαν στο σημείο ακόμα και να διευκολύνουν ταξιδιώτες και εθελοντές που ζητούσαν να φτάσουν στην Ελλάδα, επιλέγοντάς τους προσεκτικά, ώστε να πληροφορούνται ενδελεχώς για το τι συνέβαινε στη μακρινή Βαλκανική. Το τραγελαφικό είναι ότι ενώ κατά τον αγγλικό νόμο χαρακτηριζόταν έγκλημα η κατάταξη Βρετανού υπηκόου σε ξένο στρατό, και οι Γκόρντον και Λόρδος Βύρωνας π.χ. έπρεπε να συλληφθούν, όχι μόνο δεν εκρατήθησαν, αλλά ο τελευταίος βρέθηκε ακόμα και να φιλοξενείται από τον αγγλικό στρατό μετά την άφιξή του στην Κεφαλλονιά.

Η Γαλλία από την άλλη ενώ εφοδίαζε τους Τούρκους με πολεμικά πλοία, ταυτόχρονα άφηνε ανοιχτό το λιμάνι της Μασσαλίας για τις αποστολές εθελοντών και πολεμικού ναυτικού στην Ελλάδα. Τις πληροφορίες μάλιστα που ελάμβανε από αυτούς τις διοχέτευε στο Μέπτερνιχ.

Όλοι αυτοί έφταναν στην επαναστατημένη Ελλάδα υπό τον μανδύα του φιλέλληνα. Στην πραγματικότητα οι πραγματικοί φιλέλληνες ή αν θέλετε αυτοί που βοήθησαν στην ελληνική υπόθεση, όπως αποκαλυπτικά αναφέρει ο αγνός Francois Graillard, ήταν ελάχιστοι.....

Λόγοι διαμορφώσεως στρατηγικής επαναστατών

Ξεκινώντας από την τελευταία παρατήρηση θα πρέπει να αναφέρουμε ότι για την Επανάσταση του 1821 ήταν ιδιαίτερα επιτακτική η ανάγκη υποστήριξης από ένα φιλικό στρατό. Σε στρατηγικό επίπεδο, η βασική διαφορά μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των Επαναστατών ήταν η συντριπτική αριθμητική αλλά και υλική

υπεροχή της πρώτης. Αν ο Σουλτάνος Μαχμούτ Β' κατόρθωνε να συγκεντρώσει τις δυνάμεις του κατά των Ελλήνων, θα μπορούσε να τους πατάξει και να επαναστυλώσει την οθωμανική διοικητική εξουσία στις περιοχές που είχαν εξεγερθεί.

Για να μπορέσουν οι Έλληνες να επικρατήσουν σε ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες, συμπεριλαμβανομένων και των πεδιάδων και των οχυρωμένων πόλεων, έπρεπε να αποτρέψουν τη συγκέντρωση του μεγαλύτερου μέρους των οθωμανικών στρατευμάτων εναντίον τους.

Το σχέδιο του Υψηλάντη βασιζόταν σε τέσσερις επιθυμητούς παράγοντες, για να αποτρέψει τη συγκέντρωση των οθωμανικών στρατών κατά των Ελλήνων.

Πρώτον, ήλπιζε να παρασύρει τη Ρωσία σε ένα ρωσοτουρκικό πόλεμο, ο οποίος αναπόφευκτα θα απορροφούσε το σημαντικότερο μέρος της οθωμανικής στρατιωτικής προσπάθειας. Ωστόσο ο Μέττερνιχ και οι Βρετανοί κατάφεραν να πείσουν τον Τσάρο να μην αναμειχθεί.

Δεύτερον, ήλπιζε στη σύμπραξη των Ρουμάνων πατριωτών του, τυχοδιώκτη όπως αποδείχτηκε, οπλαρχηγού Βλαδιμηρέσκου, καθώς και σε εθνικές εξεγέρσεις των Σέρβων και των Βουλγάρων.

Τρίτον, γνώριζε ότι η οθωμανική εκστρατεία κατά του Αλή Πασά είχε ήδη δεσμεύσει ένα σημαντικό τμήμα του οθωμανικού στρατού.

Τέταρτον ήλπιζε στην όσο μεγαλύτερη χρονική διάρκεια του ιρανοτουρκικού πολέμου που θα ξέσπαγε από στιγμή σε στιγμή.

Καθώς οι δυο πρώτες από τις παραπάνω επιδιώξεις δεν υλοποιήθηκαν, η ίδια η εισβολή στη Μολδοβλαχία του Υψηλάντη κατέληξε να είναι ο μόνος αντιπερισπασμός, πέρα από τον Αλή Πασά, που δέσμευσε οθωμανικές δυνάμεις μακριά από τα κέντρα του ελληνικού πληθυσμού κατά τους πρώτους μήνες της εξέγερσης. Οι δυνάμεις του Υψηλάντη ήταν πολύ περιορισμένες, και η βάση των επιχειρήσεων τους πολύ αβέβαιη, για να αντισταθούν επί μακρόν στις οθωμανικές αντεπιθέσεις. Εντούτοις, έδωσαν μια σημαντική αρχική πίστωση χρόνου στους Έλληνες της Νότιας Ελλάδας, καθώς δέσμευσαν οθωμανικά στρατεύματα συνολικά 50.000 περίπου οπλιτών. Αν ένα σημαντικό μέρος αυτών των στρατευμάτων είχε κινηθεί προς την Νότια Ελλάδα πριν από την πτώση της Τρίπολης, η έκβαση του επαναστατικού αγώνα στην Πελοπόννησο θα ήταν πιθανόν δυσμενής εξαρχής. Με αυτόν τον τρόπο, η αυτοθυσία του Υψηλάντη συνέβαλε σημαντικά στην αρχική επιτυχία της εξέγερσης στη Νότια Ελλάδα.

Ακόμα και μετά την πτώση της Τρίπολης, ο Μαχμούτ συνέχισε να θεωρεί τον Αλή Πασά ως το μείζον εσωτερικό του πρόβλημα. Σε ένα βαθμό, τα ξεσπάσματα τυφλής και ωμής βίας κατά των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και ιδίως το στοιχείο του φανατικού ισλαμισμού, κάτι που χαρακτήριζε έτσι και αλλιώς όλη την περίοδο της τουρκοκρατίας, είχαν ως στόχο να αποτρέψουν τις μουσουλμανικές δυνάμεις του Αλή Πασά, από μια ενδεχόμενη συμμαχία με τους Έλληνες. Αλλά μετά

την ήττα του πρώτου, τον Ιανουάριο του 1822, η Πύλη απαλλάχθηκε και από το εσωτερικό αυτό μέτωπο.

Δύο επιπλέον παράγοντες, που εμπόδισαν τον Μαχμούτ να συγκεντρώσει τις δυνάμεις του κατά των επαναστατών στην περίοδο 1821-23, ήταν:

α) Ο Καποδίστριας ο οποίος κατόρθωσε το 1821 με ευφυείς διπλωματικές ενέργειες ως «ΥΠΕΞ» του Τσάρου να δημιουργήσει την εντύπωση στην Πύλη, ότι η Ρωσία ίσως επενέβαινε στρατιωτικά, ερχόμενος ως συνήθως σε αντιπαλότητα με τον Μέττερνιχ. Άλλωστε όπως θυμοσοφικά δήλωνε: «Πιστέψτε με, είμαι για τον Πρίγκηπα Μέττερνιχ, ένα από εκείνα τα δεινά τα οποία μη μπορώντας να εκριζώσει οφείλει να τα υπομείνει». Εδώ πρέπει να σημειωθεί ο στρατιωτικός αντίκτυπος των διπλωματικών ενεργειών του Καποδίστρια, ο οποίος ήταν να δεσμευτούν σημαντικές εφεδρείες στα βόρεια σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για να αντιμετωπίσουν μια ενδεχόμενη ρωσική επίθεση.

β) Το 1821 ξέσπασε τελικά ιρανοτουρκικός πόλεμος, ο οποίος διήρκεσε μέχρι το 1823 και δέσμευσε ένα μεγάλο μέρος του οθωμανικού στρατού αμέσως μετά την εξόντωση του Αλή Πασά. Πρέπει να τονιστεί εδώ, ότι η ένοπλη αναμέτρηση της Πύλης με το Ιράν για την πολιτική επικυριαρχία της Μέσης Ανατολής διήρκεσε μερικούς αιώνες, χωρίς να προκύψει τελικά απόλυτος επικυρίαρχος. Ο ιρανοτουρκικός πόλεμος του 1821-23 ήταν ο τελευταίος (έληξε με ανακωχή) μεταξύ των δυο αυτών δυνάμεων, οι οποίες αργότερα αναγκάστηκαν να υπεραμύνονται των ζωτικών τους συμφερόντων έναντι των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης και επομένως, δεν ήταν πλέον σε θέση να συνεχίσουν το μεταξύ τους ανταγωνισμό.

Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν, η Επανάσταση να εξαπλωθεί σε ευρύτερες περιοχές της σημερινής Ελλάδας, από την Πελοπόννησο και τα περισσότερα νησιά του Αιγαίου, μέχρι τη Χαλκιδική και τη Δυτική Μακεδονία. Σύμφωνα με τη λογική του Clausewitz (ενός μεγάλου θεωρητικού του πολέμου του 19^{ου} αιώνα), αφού η γεωγραφική αυτή εξάπλωση ήταν σχετικά περιορισμένη σε σχέση με το μέγεθος του οθωμανικού στρατού, θα επέτρεπε στον τελευταίο να καταστείλει τον ελληνικό ανταρτοπόλεμο στις περισσότερες εστίες του,

Η συνολική στρατηγική υπεροχή του έναντι των επαναστατών φάνηκε από την ευκολία με την οποία εξουδετερώθηκαν οι εστίες της Επανάστασης σε περιοχές οι οποίες βρίσκονταν πιο κοντά στα βασικά κέντρα και τις κύριες γραμμές ανεφοδιασμού των Οθωμανών, όπως:

α) στη **Βόρεια Ελλάδα**, όπου στη Χαλκιδική η Επανάσταση κατεστάλη μεταξύ Οκτωβρίου 1821 και Φεβρουαρίου 1822 ενώ στον Όλυμπο και τη Δυτική Μακεδονία ως την άνοιξη του 1822, έπειτα από επιθέσεις ενός οθωμανικού στρατεύματος 20.000 ανδρών, και

β) στην **απομακρυσμένη Κύπρο**, όπου σημειώθηκαν συνωμοτικές κινήσεις οι οποίες προδόθηκαν και οι Τούρκοι κατέπνιξαν το κίνημα στο αίμα. Στις 9 Ιουλίου 1821 εκτελέστηκαν, αρνούμενοι να εξισλαμισθούν, ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οι

Μητροπολίτες Πάφου, Κιτίου, Κυρηνείας και 450 ακόμα ανώτεροι και κατώτεροι κληρικοί, πρόκριτοι και άλλοι προύχοντες. Ωστόσο οι Κύπριοι δεν σταμάτησαν να συνεισφέρουν στον αγώνα είτε ανεφοδιάζοντας Ελλαδικά πολεμικά πλοία, είτε προσερχόμενοι κατά εκατοντάδες σχηματίζοντας εθελοντικά σώματα, δίνοντας το παρόν σε όλες τις μεγάλες μάχες στα μετέπειτα θέατρα των επιχειρήσεων.

Αντιθέτως, **η γεωμορφολογία της Νότιας Ελλάδας ευνοούσε σε μεγάλο βαθμό την ελληνική πλευρά, λόγω των ορεινών της όγκων.** Όμως, η Επανάσταση είχε εδραιωθεί και στις πεδιάδες, συμπεριλαμβανομένων των σημαντικότερων πόλεων. Αυτό σήμαινε, ότι σε μια ενδεχόμενη μεγάλη οθωμανική αντεπίθεση οι Έλληνες θα βρίσκονταν αντιμέτωποι με ένα τεράστιο δίλημμα: Θα μπορούσαν αφενός να εγκαταλείψουν τα πεδινά εδάφη που είχαν κερδίσει για να αφοσιωθούν στον ορεινό ανταρτοπόλεμο, με σημαντικά τακτικά οφέλη αλλά και μεγάλη ψυχολογική ζημία; Αφετέρου, θα μπορούσαν να επιλέξουν να προστατεύσουν όλες τις περιοχές και τα πληθυσμιακά κέντρα που είχαν απελευθερώσει, αποφεύγοντας το κόστος της εγκατάλειψης πληθυσμών στο έλεος του εχθρού; Αλλά τότε θα ήταν αναγκασμένοι να πολεμήσουν σε πεδινά πεδία μαχών και εναντίον συγκεντρωμένων δυνάμεων, δηλαδή κάτω από εξαιρετικά δυσμενείς τακτικές συνθήκες.

Η Πελοπόννησος ως κύριο θέατρο των επιχειρήσεων

A) 1821

Όταν όμως δυστυχώς οι αντιπερισπασμοί εξέλειπαν, ο Μαχμούτ σπεύδει να αντιμετωπίσει την έκρυθμη κατάσταση στην Πελοπόννησο η οποία, μετά την συντριβή των επαναστατικών δυνάμεων σε Μακεδονία και Θεσσαλία ανεδύθει ως η κύρια επαναστατική εστία. Ο Μέπτερνιχ του έγραφε μεταξύ άλλων: «Η χρονίζουσα Ελληνική επανάσταση με ανησυχεί. Αν δεν αντιμετωπίσετε εγκαίρως και αποτελεσματικά την κατάσταση, φοβούμαι ότι η Ελληνική επανάσταση θα εξελιχθεί σε «σημαντικό γεγονός» με αποτέλεσμα την μεταστροφή της πολιτικής βουλήσεως πολλών Ευρωπαϊκών πόλεων υπέρ του Ελληνικού ζητήματος». Εξαιτίας αυτών λοιπόν αποφασίζει να ρίξει εκεί το βάρος των ενεργειών του, διαβλέποντας σοφά ότι απαλείφοντας την εκεί επαναστατική εστία, θα έσβηνε την επανάσταση.

Εξ' αρχής ο Κολοκοτρώνης προσδιόρισε επιτυχώς το στρατηγικό του σκοπό, ο οποίος δεν ήταν άλλος από την εξόντωση των δυνάμεων κατοχής στο Μοριά: «Τούρκος μην μείνει στον Μοριά μηδέ στον κόσμο όλο», όπως γλαφυρά έλεγε. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού επέμενε και επέλεξε να καταληφθεί πρώτα η Τρίπολις, το οθωμανικό διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της Πελοποννήσου και μετά να πλήξουν τις περιφερειακές φρουρές των Τούρκων, οι οποίες αν θα έπεφτε η Τρίπολη θα απομονώνονταν. Ο αποκλεισμός της πόλεως άρχισε τον Απρίλιο του 1821 και έγινε ασφυκτικότερος μετά τις νικηφόρες μάχες στο Βαλτέτσι και στη Γράνα (ανασχετικός χάνδακας των Ελλήνων που φτιάχτηκε για την πολιορκία) στις 12 προς 13 Μαΐου. Σαν

αποτέλεσμα ήταν η παράδοση της Μονεμβασίας στις 23 Ιουλίου και του Ναυαρίνου στις 6 Αυγούστου.

Ταυτόχρονα στη Στερεά Ελλάδα απελευθερώθηκε η Άμφισσα, η Λειβαδιά, η Αθήνα (με τους Τούρκους κλεισμένους στην Ακρόπολη), το Μεσολόγγι, το Αιτωλικό και η Ναύπακτος. Ενώ με τις μάχες της Αλαμάνας (22 Απριλίου), του Χανίου της Γραβιάς (8 Μαΐου) και στα Βρυσάκια Ευβοίας αποθαρρύνθηκε ο (αρνησίθρησκος) Ομέρ Βρυώνης κι ο Κιοσέ Μεχμέτ να βαδίσουν εναντίον των επαναστατημένων Πελοποννησίων και να λύσουν την πολιορκία της Τριπόλεως. Περιμένοντας ενισχύσεις, σταμάτησαν στην Αθήνα. Όμως, με τη μάχη των Βασιλικών (25-26 Αυγούστου) διασκορπίστηκαν οι ενισχύσεις του Μπεϊράν Πασά από τους Γκούρα, Δυοβουνιώτη και Πανουργιά. Ύστερα από αυτά ο Ομέρ Βρυώνης ματαίωσε την επίθεση κατά της Πελοποννήσου και γύρισε στη Λαμία.

Έτσι η επιμονή του Κολοκοτρώνη επιβραβεύτηκε περίτρανα με την άλωση της Τριπόλεως στις 23 Σεπτεμβρίου παγιώνοντας την επανάσταση στην περιοχή. Και μόνο αυτό το κατόρθωμα του Γέρου του Μοριά δείχνει τις σπάνιες ηγετικές του ικανότητες αφού κατάφερε με τους ατάκτους, απείθαρχους και ελλιπέστατα εξοπλισμένους Έλληνες, να εκπορθήσει το ισχυρότερο φρούριο της Πελοποννήσου που το υπεράσπιζε τακτικός στρατός. Μετά από αυτό Τούρκοι απέμειναν μόνο στα φρούρια των Πατρών και του Ναυπλίου.

B) 1822

Οι Τούρκοι έχοντας καταστείλει πλήρως την τελευταία επαναστατική εστία στη Δυτική Μακεδονία ισοπεδώνοντας τη Νάουσα στις 16 Απριλίου μπορούσαν απερίσπαστα να στραφούν προς τη Νότια Ελλάδα. Ωστόσο η θυσία των Μακεδόνων δεν πήγε χαμένη διότι έδωσαν πολύτιμο χρόνο στους νότιους αδελφούς να εδραιώσουν την επανάσταση στον τόπο τους. Αυτή άλλωστε είναι και η τραγική μοίρα των Βορείων Ελλήνων από αρχαιοτάτων χρόνων: να αποτελούν τον κυματοθραύστη του Ελληνισμού στους διάφορους επιδρομείς.

Το οθωμανικό σχέδιο προσβολής των επαναστατών προέβλεπε δύο χερσαίες στρατιές με δυναμικό επιλεγμένο από τις καλύτερες στρατιωτικές μονάδες και μια ναυτική αρμάδα από τις ναυτικές δυνάμεις του Κορινθιακού και της θάλασσας των Πατρών, ενισχυμένες με ναυτικές μονάδες από τις δυνάμεις του Αιγαίου και την στρατηγική δύναμη του Βοσπόρου.

Χώρος συγκεντρώσεως των χερσαίων δυνάμεων ορίσθηκε η Δυτική και Ανατολική Στερεά Ελλάδα. Αυτές είχαν αποστολή να εισβάλλουν στον Μοριά από δύο κατευθύνσεις: η ανατολική μέσω Ισθμού και η δυτική με απόβαση στα παράλια του Κορινθιακού. Αποκλειστικός τους σκοπός η εκρίζας συντριβή της επαναστάσεως (δηλ. η ερήμωσις-γενοκτονία) και όχι απλά να δώσουν ένα αιματηρό μάθημα στον «συρφετό των γκιαούρηδων».

Στο σημείο αυτό πρέπει ν' αναφερθούν δύο σημαντικά γεγονότα τα οποία είχαν σαν αποτέλεσμα την εμφανή μεταβολή των τουρκικών σχεδίων:

α) Η καταστροφή της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κανάρη (μετά την θηριώδη γενοκτονία και καταστροφή της Χίου στις 2 Απρ. 1822 ανήμερα Ανάστασης) η οποία προκάλεσε τέτοια σύγχυση στην τουρκική ναυτική διοίκηση ώστε καθυστέρησε την συγκρότηση της αρμάδας, αφήνοντας το Αιγαίο υπό τον έλεγχο των Ελλήνων και τον Δράμαλη αβοήθητο. Επιπλέον, οι Τούρκοι χάνοντας το ηθικό τους παραδίδουν την Ακρόπολη στις 9 Ιουνίου στο Δημήτριο Υψηλάντη.

β) Η νικηφόρα άμυνα των Σουλιωτών στις σφοδρές επιθέσεις του Χουρσίτ για την κατάληψη του στρατοπέδου τους(Δ. Στερεά), προκάλεσε μεγάλη ανησυχία και ήγειρε σοβαρές επιφυλάξεις στους Οθωμανούς, για την δυνατότητα των στρατευμάτων τους ν' αντιμετωπίσουν τυχόν απρόοπτες καταστάσεις κατά την εξέλιξη των επιχειρήσεων κατά την απόβαση, όπως πλήγματα κατά των εφοδιοπομπών, αντιπερισπασμούς από άτακτα ελληνικά σώματα, κ.ά.

Υπό αυτές τις συνθήκες οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να ματαιώσουν την αποβατική ενέργεια και να μεταθέσουν το βάρος της εισβολής στην ανατολική στρατιά την οποία και ενίσχυσαν.

Σύμφωνα με τις εγκυρότερες στρατιωτικές μαρτυρίες η δύναμη της στρατιάς ήταν 30.000 επίλεκτοι άντρες από όλες τις περιοχές της κατεχόμενης Ελλάδος. Απ' αυτούς οι 16.000 ήταν πεζοί, οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν Αλβανοί ως οι καταλληλότεροι για ορεινό πόλεμο. Επιπλέον οι αξιωματικοί του πυροβολικού ήταν Αυστριακοί.

Με εντολή του Σουλτάνου τη διοίκηση της Στρατιάς ανέλαβε ο Μαχμούτ Πασάς, ο επονομαζόμενος Δράμαλης (από τη Δράμα), ενώ το επιτελείο του περιελάμβανε έναν πρώην μεγάλο βεζίρη (πρώην πρωθυπουργό της αυτοκρατορίας), έναν πρώην υπουργό εσωτερικών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και τους ικανότερους πασάδες.

Η σύνθεση της Στρατιάς δείχνει αφενός την ποιότητά της και αφετέρου τη σπουδαιότητα της αποστολής της. Σύμφωνα με ιστορικές μαρτυρίες η Στρατιά ήταν από τις ισχυρότερες που είχε στείλει ο σουλτάνος τα 60 τελευταία χρόνια εναντίον εχθρού στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας. Η Στρατιά ξεκίνησε από τον Σπερχειό ποταμό στις 25 Ιουνίου 1822. Ο γιατρός του Χουρσίτ πασά μεταξύ άλλων σημειώνει στο ημερολόγιο του ότι χρειάστηκαν 5 ημέρες για τη διάβασή της από τη γέφυρα της Αλαμάνας. Την 1^η Ιουλίου έφτασε στη Θήβα την οποία και έκαψε. Το δρομολόγιο που ακολούθησε περνούσε από τη Στενωπό των Μεγάλων Δερβενίων όπου θα μπορούσε να επιβραδυνθεί και να φθαρεί από τις ελληνικές δυνάμεις. Δυστυχώς όμως, το τάγμα που είχε αναλάβει τη φύλαξη του περάσματος υπό τον Παλαμίδη τράπηκε σε φυγή όταν αντίκρισαν το μέγεθός της. Οι Οθωμανοί απ' όπου περνούσαν προκαλούσαν τρόμο και πανικό. Ο φόβος άλλοτε σιωπηλός σαν το σεισμό και άλλοτε ταχύς σαν το μοιραίο, απλωνόταν παντού, φτάνοντας και στην κυβέρνηση. Ο Άρειος Πάγος (τμήμα της κυβέρνησης της Ανατολικής Στερεάς) που ήταν στην Αθήνα, τράπηκε σε φυγή νύχτα, άλλοι στην Αίγινα και άλλοι στην Εύβοια.

Το εκτελεστικό με έδρα την Κόρινθο τρομοκρατήθηκε και έπαιρνε αποφάσεις ή προέβαινε σε ενέργειες που συντηρούσαν τον πανικό του λαού και έσβηναν τις ελπίδες του για τη σωτηρία της Επανάστασης. Χάνοντας τελείως την ψυχραιμία του, στο τέλος έφυγε εσπευσμένα και εγκαταστάθηκε στο Άργος. Εκεί υπό την πίεση των δραματικών εξελίξεων, έχοντας ήδη απομακρύνει τον Υψηλάντη και τους οπλαρχηγούς από τις κεφαλές του στρατεύματος, κήρυξε επιστράτευση για να διεγείρει το εθνικό συναίσθημα σκορπίζοντας συγκινητικές προκηρύξεις. Δυστυχώς όμως και στις δραματικότερες αυτές στιγμές η απέχθεια του εκτελεστικού και της Γερουσίας κατά των στρατιωτικών έβρισκε την ηχώ της στο περιεχόμενο των προκηρύξεων. Χρησιμοποιούσαν ύβρεις εναντίον του Πετρόμπεη, του Παπαφλέσσα, του Τσόκλη, του Γιατράκου, ενώ αποκαλούσαν το Γέρο του Μοριά Ηρόστρατο και αρχηγό της «Μαχαιοκρατίας». Λόγω των παραπάνω η επιστράτευση απέτυχε διότι κανένας αγωνιστής δεν εμπιστευόταν την τύχη της Επανάστασης σε ανθρώπους που θεωρούσαν την αχαριστία προτέρημα και την δολοφονία των αντιπάλων τους αρετή. Επιπλέον, τα επιλεγμένα από την πολιτική ηγεσία ανώτερα στελέχη του στρατεύματος ήταν άσχετα με τον πόλεμο.

Εν τω μεταξύ, ο Δράμαλης κατέλαβε τον Ακροκόρινθο, την Αυλόπορτα της κεντρικής Πελοποννήσου αμαχητί, κάτι που παρέλυσε την κυβέρνηση η οποία πανικόβλητη κατέφυγε στους Μύλους, την έδρα του Πετρόμπεη. Παρακάλεσαν τον τελευταίο να δεχτεί την αρχηγία του στρατού. Αυτός αρνήθηκε και υπέδειξε τον Κολοκοτρώνη για αυτή την θέση. Αντιπροσωπεία των Κυβερνητικών μετέβη στην Τρίπολη όπου ήταν ο Κολοκοτρώνης, του ζήτησαν συγγνώμη για όλα και τον εκλιπάρησαν να αναλάβει την αρχιστρατηγία. Αυτός δέχτηκε με τον όρο να τον αφήσουν τελείως απερίσπαστο στο έργο του

Την 10^η Ιουλίου πραγματοποιήθηκε στρατιωτικό συμβούλιο υπό τον Κολοκοτρώνη στο οποίο όμως υπήρξαν ζωηρές διαφωνίες σχετικά με την τακτική που θα ακολουθηθεί εναντίον του Δράμαλη. Ο Πετρόμπεης και όλοι οι άλλοι πλην του Υψηλάντη θέλησαν να ακολουθήσουν την παραδοσιακή τακτική: να αναχαιτίσουν τον Δράμαλη με μια σειρά διαδοχικών μαχών σε μορφή άμυνας και αντεπιθέσεων ώστε με αυτή την τακτική της αιμορραγίας να καταφέρουν αποτελεσματικά πλήγματα στον εχθρό.

Κάθετα αντίθετος ήταν ο διορατικός και πολύπειρος Κολοκοτρώνης διότι κάτι τέτοιο θα έφερνε σε αδιέξοδο τους Έλληνες, καθώς δεν είχαν καμία δυνατότητα αναπλήρωσης των απωλειών σε άνδρες και εφόδια.. Ο Γέρος του Μοριά προικισμένος με την αρετή της στρατιωτικής πανουργίας και με τη σπάνια ικανότητα να βρίσκει στις κρισιμότερες στιγμές πρωτότυπες τακτικές λύσεις, κυρίαρχος των ψυχολογικών του παρορμήσεων και ορθολογιστής, δεν έβλεπε τον πόλεμο σαν ευκαιρία για ηρωικά κατορθώματα που θα του χάριζαν δόξα. Ούτε σαν πράξη λεηλασίας και εκδικήσεως του εχθρού, αλλά ως το έσχατο βίαιο και αιματηρό μέσο για το ξεσκλάβωμα του τόπου.

Ο Κολοκοτρώνης είχε συνειδητοποιήσει τις δυνατότητες και τις προθέσεις του εχθρού. Δεν είχε αυταπάτες. Η άμεση αναμέτρηση με μια τέτοια στρατιά ήταν ολοφάνερο ότι θα κατέληγε σε συμφορά και εκμηδένιση των ελληνικών δυνάμεων εάν ακολουθούσε την

τακτική που υποστήριζε ο Πετρόμπεης. Παρά την αντίθεσή του με τον τελευταίο, ήθελε να τερματιστεί η σύσκεψη με κοινή συμφωνία. Η θέληση του αυτή υπαγορεύτηκε όχι μόνο από τον εγωιστικό χαρακτήρα του Μανιάτη πολέμαρχου, που ήταν ικανός να φτάσει στα άκρα, αλλά και γιατί επειγόταν να εφαρμόσει το σχέδιο του. Έτσι, έκλεισε τη σύσκεψη με μια ευφυέστατη και ταυτόχρονα παραπλανητική πρόταση η οποία ικανοποιούσε τον Πετρόμπεη και εξυπηρετούσε όπως θα φανεί αργότερα την πρόθεσή του να παγιώσει την στρατηγική σκέψη του Οθωμανικού επιτελείου.

Έτσι, υπέδειξε στον Πετρόμπεη και τους άλλους οπλαρχηγούς με τους 7.000 περίπου άνδρες τους να εγκατασταθούν στα νότια και νοτιοδυτικά περάσματα από Άργος προς Τρίπολη, ενώ το δικό του επίλεκτο τμήμα από 3.500 χιλιάδες άνδρες εγκαταστάθηκε στις βόρειες και βορειοδυτικές εισόδους του Άργους από Κόρινθο. Με αυτό το σχέδιο συμφώνησαν όλοι. Εφαρμόζοντας το σχέδιο του έστειλε τον Πλαπούτα στο στενό Βάρδα-Σκινοχώρι, τον Μάρκο Κολοκοτρώνη στη Νεμέα και τον Αντώνη Κολοκοτρώνη στα Δερβενάκια. Τους καπεταναίους Δημητρακόπουλο, Ζαχαρόπουλο, Κουμουτσιώτη και Μπαρμπιτσιώτη με τους άνδρες τους, τους κράτησε στην προσωπική φρουρά του, ως «στρατηγική» εφεδρεία. Σε αυτό το σημείο εγείρεται η απορία: αφού ο Κολοκοτρώνης ήταν αντίθετος με τη στρατηγική της άμεσης επαφής η διάταξη των δυνάμεων του, δεν είχε το χαρακτήρα άμεσης επαφής;

Υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της φαινομενικά άμεσης επαφής από τον τρόπο εκδήλωσης της επαφής. Σκοπός του ήταν:

α) να καταστήσει έρπυσα την πορεία της στρατιάς για να κερδίσει χρόνο,

β) στην περίπτωση που η στρατιά εκ της καταστάσεως, αναγκαζόταν να παρακάμψει τα επικίνδυνα περάσματα, ποιο δρόμο θα ακολουθούσε;

Τα έως τώρα μέτρα του Κολοκοτρώνη, μπορούν να χαρακτηριστούν ως μία επιμέρους προσπάθεια, όχι για να αποτρέψει τον αντίπαλο απ' την επιδίωξη του, αλλά για να θέσει το εχθρικό επιτελείο ενώπιον του διλήμματος: να προελάσει προς Τρίπολη ή να επιστρέψει στην Κόρινθο για ανασύνταξη και εφοδιασμό από τον αναμενόμενο Στόλο;

Αποφάσισε λοιπόν λόγω του όγκου της στρατιάς και το δεδομένο χώρο που αυτή θα στρατοπέδευε στο Άργος, αλλά και λόγω της ολιγαριθμίας των Ελλήνων, να αναπτύξει ένα στρατηγικό αριστούργημα: να έχει έμμεση επαφή υπό τη μορφή ψυχολογικής πίεσης και παραπλάνησεως με κάθε μορφή ανταρτοπολέμου που θα μπορούσε ο ίδιος να σκεφτεί και να εφαρμόσει. Θέλησε με την τακτική αυτή να μετατρέψει την αριθμητική υπεροχή του εχθρού σε μοχλό ανατροπής του, περιμένοντας το ανεπανάρθωτο σφάλμα του υπερόπτη αντιπάλου.

Έτσι πριν η στρατιά εισβάλει στη Αργολική πεδιάδα:

α) την κατέκαψε για να δημιουργήσει πρόβλημα επισιτισμού της Οθωμανικής στρατιάς.

β) μόλυνε σε επιλεγμένες περιοχές τις πηγές των πόσιμων υδάτων επανδρώνοντάς τες επιπλέον με φρουρές παρενοχλήσεως ώστε να τσακίσει ακόμα περισσότερο το ηθικό τους.

γ) ταυτόχρονα έλαβε και την πλέον παράδοξη και ριψοκίνδυνη απόφαση, να χρησιμοποιήσει το κάστρο του Άργους ως βάση «ελαστικής» αντιστάσεως.

Με αυτόν τον τρόπο, ανάγκαζε τον αντίπαλο να αποχωρήσει από την Αργολική πεδιάδα ενώ παράλληλα υπονόμει τη φυσική κατάσταση και την υγεία του. Τέλος κλόνηζε το ηθικό του. Ταυτόχρονα, με την επάνδρωση του κάστρου του Άργους ήθελε να καλλιεργήσει την απατηλή εντύπωση στο εχθρικό επιτελείο ότι επρόκειτο για μια άμυνα απελπισίας του κύριου σώματος των ελληνικών δυνάμεων ώστε να εξωθήσει τους Τούρκους σε μια επίμονη και άσκοπη πολιορκία, επιδιώκοντας έτσι να παραταθεί η παραμονή της στρατιάς στον αφιλόξενο Αργολικό κάμπο. Αυτό ήταν το ανεπανόρθωτο σφάλμα των Οθωμανών που περίμενε ο Κολοκοτρώνης. Εξαντλημένοι και ψυχολογικά καταρρακωμένοι, έγιναν εύκολο θύμα για τους Έλληνες. Στο τέλος, αναγκάστηκαν ενστικτωδώς να επιχειρήσουν έξοδο από το Άργος προς την Κόρινθο ακολουθώντας το πιο επισφαλές σημείο διελεύσεως: τη Στενωπό των Δερβενακίων.

Ο Γέρος του Μοριά με την οξύνοια του αντελήφθη ότι η κατάσταση εξελισσόταν σύμφωνα με το στρατηγικό του αριστούργημα. Χωρίς απώλεια χρόνου ειδοποίησε τους κλεφτοκαπεταναίους που κάλυπταν τα περάσματα, να είναι έτοιμοι για να συντρίψουν τον εχθρό. Ο ίδιος ήρθε σε επαφή με τον Πετρόμπεη και τους οπλαρχηγούς του και τους πρότεινε να τον ακολουθήσουν ώστε όλες οι ελληνικές δυνάμεις να βρίσκονται στα Δερβενάκια. Εκείνοι και πάλι αρνήθηκαν εμμένοντας στις προτεραιές τους απόψεις. Ο Κολοκοτρώνης αποφάσισε ότι δεν ήταν ώρα γι ατέρμονες συζητήσεις και διαφωνίες. Στους ειρωνικούς υπαινιγμούς του Πετρόμπεη και των άλλων απάντησε: **«Δεν θα αφήσω τους Τούρκους να περάσουν τα Δερβενάκια αντουφέκιστοι»**. Συνειδητοποίησε εκείνη τη στιγμή το βάρος που η ιστορία είχε εναποθέσει στους γέροντες ώμους του: του ηγέτη που ανέλαβε την προσωπική ευθύνη να αντιμετωπίσει με ισχνές δυνάμεις μια πανίσχυρη στρατιά, και του στρατιώτη που έπρεπε χρησιμοποιώντας την αίγλη του ονόματος του να αποκαταστήσει το κλονισμένο ηθικό του λαού και να εμπνεύσει το στράτευμα για την ιστορική μάχη που πλησίαζε. Συγκεντρώνοντας τους οπλαρχηγούς στα Δερβενάκια τους είπε μεγαλόφωνα: «Δεν βρισκόμαστε εδώ για κλεφτοπόλεμο, αλλά για να εξολοθρεύσουμε τα φοβισμένα αγριοβούβαλα, που αύριο θα προσπαθήσουν να περάσουν». Το μεσημέρι της 26^{ης} Ιουλίου του 1822 οι αλβανοί ανιχνευτές ανέφεραν ότι στα Δερβενάκια δεν βλέπουν πουθενά τους Έλληνες. Ο Κολοκοτρώνης είχε κάνει και εδώ το θαύμα που. Τα μέτρα παραλλαγής και απόκρυψης που είχε εφαρμόσει είχαν καταστήσει τους Έλληνες αθέατους.

Το απόγευμα άρχισε η σφοδρή μάχη. Ο Δράμαλης πίστεψε ότι θα μπορούσε να διαβεί τα στενά με ένα δυνατό χτύπημα, και διατάζει γενική επίθεση. Η υπεροψία του τον τύφλωσε και στήριξε την ενέργειά του αποκλειστικά στον εξοπλισμό και την αριθμητική του υπεροχή. Παρά τις αλλεπάλληλες σφοδρότατες επιθέσεις, οι Τούρκοι κάτω από τα ανηλεή πλήγματα των Ελλήνων κατακερματίστηκαν και τελικά αποδιοργανώθηκαν, φεύγοντας πανικόβλητοι προς το Άργος.

Η καταδίωξη τους από τους Έλληνες μεταβλήθηκε σε σφαγή καθ' όλη τη διάρκεια της 27^{ης} Ιουλίου. Οι τελευταίοι πλημμυρισμένοι από άγρια χαρά ισοπέδωναν ότι έβρισκαν μπροστά τους. Οι νεκροί έφτασαν τις 4.000. Από διάβαση που έμεινε αφύλακτη λόγω ελλείψεως ανδρών ξέφυγαν περίπου 7.000, οι περισσότεροι ιππείς, προς την Κουρτέσα. Εάν ο Πετρόμπεης είχε ακούσει τον Κολοκοτρώνη η μοίρα αυτών θα ακολουθούσε και τη μοίρα της υπόλοιπης στρατιάς.

Όταν ο Δράμαλης συνειδητοποίησε την καταστροφή των καλύτερων μονάδων του και την καταρράκωση του ηθικού των υπολοίπων ανδρών του, για να αποφύγει την ολοκληρωτική καταστροφή που τον πλησίαζε αποφάσισε γενική υποχώρηση προς την Κόρινθο. Ενός κακού μύρια έπονται όπως θα δούμε παρακάτω.

Το επόμενο μεσημέρι της 28^{ης} Ιουλίου άρχισε η έξοδος των υπολειμμάτων από το Άργος προς την Κόρινθο μέσω του δρόμου Προσύμνης και του στενού περάσματος του Αγιονορίου, προσπαθώντας παράλληλα οι Οθωμανοί να παραπλανήσουν με τεχνάσματα τον Κολοκοτρώνη όσον αφορά το δρομολόγιο που θα ακολουθούσαν. Ο τελευταίος όμως δεν ξεγελάστηκε. Τοποθέτησε την ολιγάριθμη δύναμή του σε τρεις θέσεις αναμονής: στο Σκινόχωρι, στα Δερβενάκια και στο Αγιονόρι. Την επιτήρηση της Στενωπού του Αγιονορίου την είχε αναλάβει ο ανιψιός του, «ο γενναίος των γενναίων» ο Νικηταράς. Ο τελευταίος βλέποντάς τους Τούρκους καταρρακωμένους και άτακτους διατάζει επίθεση. Οι Τούρκοι πανικοβλήθηκαν και τράπησαν σε άτακτη φυγή αμαχητί. Υπακούοντας μόνο στο ένστικτό τους για επιβίωση προσπάθησαν με τον όγκο τους και μόνο να περάσουν τη διάβαση. Η σφαγή ήταν ανηλεής. Εκεί ο Νικηταράς πήρε το προσωνύμιο «Τουρκοφάγος». Χαρακτηριστικό είναι ότι αυτός ο αγνός αγωνιστής βλέποντας ως άνθρωπος τον όλεθρο των Τούρκων μην αντέχοντας κάποια στιγμή το θέαμα αλλά και από την κούραση της μάχης όλα αυτά τα μερόνυχτα, πισωπάτησε νιώθοντας δυσφορία. Άντλησε δυνάμεις εκ νέου μονολογώντας στον εαυτό του: «Κουράγιο Νικηταρά, Τούρκους σφάζεις». Λέγεται ότι εκείνη την ημέρα έσπασαν στα χέρια του δύο σπαθιά, ενώ το χέρι του έπαθε αγκύλωση.

Ο Δράμαλης μόλις που διεσώθη, και ακολουθώντας τους πανικόβλητους στρατιώτες του, καταφεύγει στον Ακροκόρινθο, όπου περιφρονημένος από όλους και ντροπιασμένος, πέθανε από κατάθλιψη ύστερα από λίγες εβδομάδες. Από την περίφημη στρατιά του, σύμφωνα με μαρτυρίες, σώθηκαν τελικά καταφεύγοντας στην Πάτρα περίπου 5.000 άνδρες.

Η αποτυχία των ελληνικών δυνάμεων στο Πέτα της Ηπείρου στις 4 Ιουλίου δεν επεσκίασε την τεράστια επιτυχία της συντριβής του Δράμαλη. Αντιθέτως συνοδεύτηκε από μια ακόμα επιτυχία, αυτή της αποκρούσεως των Τούρκων στην πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου 25 Οκτ. ως 25 Δεκ. 1822.

Γ) 1823

Οι περιορισμένες ενέργειες της Πύλης κατά της Επανάστασης -το 1823 δημιούργησαν ένα απατηλό κλίμα ασφάλειας στους Έλληνες ηγέτες. Θεωρώντας ότι είχαν εξασφαλίσει την απελευθέρωσή τους, αναλώθηκαν πάλι στις μεταξύ τους διαμάχες. Ο εφησυχασμός αυτός και η εσωτερική διχόνοια συνέβαλαν στην οδυνηρή

αντιστροφή της στρατηγικής κατάστασης μόλις εκδηλώθηκε η μεγάλη οθωμανική αντεπίθεση.

Οι Τούρκοι εφαρμόζουν ξανά το παλιό τους σχέδιο. Δύο στρατιές από Α. και Δ. Στερεά κινούνται προς Πελοπόννησο. Η πρώτη στρατιά έφτασε μέχρι την Αττική αλλά λόγω λοιμού αποσύρθηκε στη Λαμία. Η δεύτερη υπό τον τουρκαλβανό Τζελαλεδίν Μπέη αναχαιτίστηκε στο κεφαλόβρυσο του Καρπενησίου, με μια πρωτοφανή για τα δεδομένα της εποχής, καταδρομική ενέργεια του Μάρκου Μπότσαρη, ο οποίος και σκοτώθηκε (8-9 Αυγ. 1823). Παρά την ήττα τους εκεί οι τουρκαλβανοί συνέχισαν προς το Μεσολόγγι αλλά όπως και την πρώτη φορά έλυσαν την πολιορκία τους λόγω και της αδυναμίας του τουρκικού στόλου να τους βοηθήσει αφού παρενοχλείτο από τον Ελληνικό.

Δ) 1824

Αλλά η τύχη δεν θα συνέχιζε να χαμογελά στους Έλληνες για πολύ ακόμα. Θα πλήρωναν την ύβρη του αλληλοσπαραγμού τους σύντομα. Το Μάρτιο του 1824 υπογράφεται Τουρκοαιγυπτιακή συμφωνία. Βλέποντας ο Σουλτάνος ότι βρισκόταν σε αδυναμία να καταπνίξει την επανάσταση στην Πελοπόννησο προσφεύγει στην βοήθεια του Τουρκαλβανού Μωχάμετ Άλη της Αιγύπτου υποσχόμενος σε αυτόν Κρήτη και Πελοπόννησο εφόσον θα κατέπνιγε τα επαναστατικά κινήματα εκεί.

Σημειωτέον ότι οι Κρητικοί είχαν εδραιώσει την επανάσταση στο νησί τους βοηθώντας και τους Κάσιους. Αμφότερα και τα νησιά αυτά καταστράφηκαν από τους Αιγύπτιους από τον Μάρτιο έως και τον Μάιο του 1824. Ταυτόχρονα ο Τουρκικός στόλος στις 20 Ιουνίου με τον Χοσρέφ εκμεταλλευόμενος την διχόνοια των Ελλήνων ερήμωσε στην κυριολεξία τα αβοήθητα Ψαρά. Πρέπει να αναφερθεί, ότι έκτοτε τα Ψαρά ουδέποτε ανέκαμψαν πληθυσμιακά μέχρι τις μέρες μας. Αφυπνισθέντες οι Έλληνες από αυτή την καταστροφή έσωσαν τη Σάμο από την ίδια μοίρα με δυο νικηφόρες ναυμαχίες 1-5 Αυγούστου. Τέλος με την επίσης νικηφόρα ναυμαχία του Γέροντα στις 28 Αυγούστου η οποία ήταν και η μεγαλύτερη του Αγώνα, αναβλήθηκε για έξι μήνες η απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο ενώ ο Σουλτάνος «ξέχασε» τελεσίδικα την Σάμο.

Ε) 1825

Ο Ιμπραήμ, θετός υιός του Μεχμέτ Αλί, ικανότατος αλλά και απάνθρωπος, ως γνήσιος ανατολίτης, βοηθούμενος από Ευρωπαίους Αξιωματικούς είχε επιτυχημένως οργανώσει τον Αιγυπτιακό Στρατό στα πρότυπα των Ευρωπαϊκών. Ήταν μια καλολαδωμένη φονική μηχανή όπως φάνηκε και στις επόμενες μάχες.

Αποφασισμένος να συντρίψει τα πολιτικοστρατιωτικά επαναστατικά κέντρα αποβιβάστηκε στην Μεθώνη στις 12 Φεβρουαρίου 1825. Ακολούθησε η κατάληψη της Κορώνης στις 18 Φεβρουαρίου και η πολιορκία των φρουρίων του Ναυαρίνου όπου στις 7 Απριλίου του ίδιου έτους συνέτριψε τις ελληνικές δυνάμεις στο Κρεμμύδι. Στις 26 Απριλίου κατέλαβε την Σφακτηρία, ένα από τα φρούρια του Ναυαρίνου και ακολούθησαν αυτά στο Νιόκαστρο και στο Παλαιόκαστρο. Μετά την νικηφόρα αυτή εκστρατεία κατά των Ελλήνων ο Παπαφλέσσας αποφάσισε με αυτοθυσία να αφυπνίσει το φιλότιμο των Ελλήνων. Αφού συγκέντρωσε 2000 άνδρες οχυρώθηκε στο Μανιάκι

σε μια απέλπιδα προσπάθεια να αποτρέψει την διείσδυση των Αιγυπτίων προς τα ενδότερα της Πελοποννήσου. Η ηρωική του Θυσία πέτυχε αυτό που δεν πέτυχαν οι απεγνωσμένες εκκλήσεις του προς την κυβέρνηση: να αποφυλακίσει τον Κολοκοτρώνη που κρατείτο στο Παλαμήδι. Έτσι ο μεγαλόθυμος Γέρος του Μωριά καλείται εκ νέου να σώσει τον Ελληνισμό.

Η κατάσταση είναι τραγική: ο Ιμπραήμ, καταλαμβάνει την Τρίπολη και ακάθεκτος προελαύνει προς την Αργολίδα. Εκεί ανέλαβαν να τον αντιμετωπίσουν σε ένα στενό πέρασμα, στους Μύλους στις 13 Ιουνίου ο Μακρυγιάννης, ο Υψηλάντης και ο Κων/νος Μαυρομιχάλης, όπου και τον αναχαίτισαν. Ο Ιμπραήμ δεν ήταν Δράμαλης. Μη θέλοντας να αναλώσει τις δυνάμεις του στον αφιλόξενο Αργολικό Κάμπο κατευθύνεται προς την Αχαΐα. Εκεί αναχαιτίζεται πάλι στην μάχη της Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου από τους εντόπιους οπλαρχηγούς και μοναχούς.

Ωστόσο, δεν παρεκκλίνει της στρατηγικής του, που είναι το σβήσιμο των κύριων επαναστατικών εστιών. Αφού εκκαθαρίζει τις κατά τόπους επαναστατικές εστίες στην Βόρεια Πελοπόννησο διαπεραιώνεται με τα στρατεύματά του στην Στερεά προς βοήθεια του Κιουταχή στην πολιορκία του Μεσολογγίου, που είχε αρχίσει από τις 11 Απριλίου. Μέχρι τότε τα αποτελέσματά της ήταν πενιχρά. Ο Ιμπραήμ αποφάσισε αυτή την εκστρατεία προσβλέποντας σε περισσότερα εδαφικά ανταλλάγματα από την πλευρά του Σουλτάνου. Το έπος του Μεσολογγίου είχε ήδη αρχίσει. Όλη η Ευρώπη παρακολουθούσε με κομμένη την ανάσα. Οι Μεσολογγίτες και Σουλιώτες εγκαταλελειμμένοι από την κυβέρνηση, από τις κακουχίες, την πείνα, την δίψα και την αδυναμία του Μιαούλη να σπάσει τον ναυτικό αποκλεισμό του Τουρκοαιγυπτιακού Στόλου, αποφασίζουν την Ηρωική Έξοδο το βράδυ 9-10 Απρ, Σάββατο προς Κυριακή των Βαΐων. Η έξοδος όμως είχε προδοθεί. Η σφαγή που ακολούθησε ως τις 12 Απριλίου δεν είχε προηγούμενο. Ακόμα και αυτός ο ίδιος ο Μέττερνιχ μετά από αυτό δηλώνει: «Η Ελλάς πλέει σε πέλαγος θυμάτων με το μέτωπο ψηλά». Καμία άλλη θυσία του αγώνα δεν ενεργοποίησε τόσο πολύ τα φιλελληνικά αντανάκλαστα των Δυτικοευρωπαϊκών Λαών όσο αυτή. Όλα αυτά ήταν δρώμενα μιας αρχαίας ελληνικής τραγωδίας που επέτρεψαν στους νέους Έλληνες να σταθούν δίπλα στον Αισχύλο δίχως να τους ταπεινώνει ο μεγάλος και ιερός ίσκιος του. Ο Διονύσιος Σολωμός εμπνέεται τότε τον Εθνικό μας Ύμνο.

Επειδή όμως καμία τέτοια θυσία, και μάλιστα τέτοιου μεγέθους δεν πάει χαμένη πρέπει να τονισθεί ότι η αντίσταση επί ένα έτος του Μεσολογγίου αναχαίτισε και καθήλωσε τις δυνάμεις των Τούρκων, επιβράδυνε τις επιχειρήσεις τους σε άλλες περιοχές και επί έξι μήνες απομάκρυνε τον Ιμπραήμ από την Πελοπόννησο. Ενώ στο διάστημα της πολιορκίας έγιναν στην Ευρώπη σημαντικές διπλωματικές ζυμώσεις που προώθησαν το Ελληνικό ζήτημα. Ταυτόχρονα δόθηκε πολύτιμος χρόνος στον Κολοκοτρώνη, να ανασυντάξει τις όποιες Ελληνικές Δυνάμεις και να καταστρώσει το στρατηγικό του Σχέδιο.

«Σκαρφαλωμένος» μαζί με την Κυβέρνηση στην ορεινή Στεμνίτσα συλλαμβάνει την ιδέα για τον πρώτο στην ιστορία οργανωμένο ανταρτοπόλεμο. Οι στιγμές είναι τραγικές

και ο Γέρος του Μωριά μεγαλόθυμος, για τους ανθρώπους που τον φυλάκισαν και δολοφόνησαν τον γιό του, αναλαμβάνει ξανά την αρχηγία. Είναι ο πρώτος και μόνος Έλληνας Στρατηγός που διατυπώνει τις θεωρητικές αρχές του κλεφτοπολέμου και τις εφαρμόζει στην πράξη. Αποβλέπει στην βαθμιαία και συνεχή φθορά του εχθρού και αποφεύγει να ριψοκινδυνεύσει την ανοιχτή κατά παράταξη μάχη μαζί του. Ακολουθεί την τακτική των σημερινών καταδρομέων, με βάση «το χτύπα και φύγε» ώστε να τον περιορίσει στα κάστρα που είχε ήδη καταλάβει, καθιστώντας την ύπαιθρο επικίνδυνο πεδίο για τους Αιγύπτιους.

Κάτι τέτοιο όμως, θα ήταν αδύνατο χωρίς την συμβολή του Ελληνικού Στόλου. Έτσι ο τελευταίος είχε χωριστεί σε δύο μοίρες, η μια μοίρα με τον Μιαούλη έπλεε κοντά στις ακτές της Πελοποννήσου για να παρεμποδίζει τις αποβατικές επιχειρήσεις και τον εφοδιασμό του Ιμπραήμ. Στις 30 Απριλίου ο Μιαούλης μπήκε στο λιμάνι της Μεθώνης και προξένησε με τα πυρπολικά του πολλές ζημιές στον Αιγυπτιακό στόλο. Η δεύτερη μοίρα με τους Σαχτούρη και Αποστόλη διέλυσε στο στενό του Καφηρέα στις 20 Μαΐου τον Τουρκικό Στόλο του Χοσρέφ, που είχε έρθει να ενισχύσει τον Κιουταχή στο Μεσολόγγι. Ταυτόχρονα η προσπάθεια του Κανάρη (με την αρωγή των Κυπρίων) να καταστρέψει τις βάσεις ανεφοδιασμού των Αιγυπτίων στην Αλεξάνδρεια, απέτυχε.

Ωστόσο λόγω αυτών των γεγονότων, ο αποκλεισμός που ο Κολοκοτρώνης είχε συλλάβει, έκανε τον Ιμπραήμ να αισθάνεται την Πελοπόννησο αφιλόξενη γη. Ο ιδιότυπος ανταρτοπόλεμος των Ελληνικών Χερσαίων Δυνάμεων με την συνδρομή του ναυτικού είχε αρχίσει να αποδίδει καρπούς.

ΣΤ) 1826

Διαβλέποντας λοιπόν τον κίνδυνο αυτό, αποφασίζει επιστρέφοντας στην Πελοπόννησο μετά το Μεσολόγγι, να τελειώνει με την κύρια επαναστατική εστία της: την Μάνη. Δυστυχώς για αυτόν όμως στις τρεις μάχες της Βέργας, του Δυρού και του Πολυαράβου, όπου πολέμησαν μόνες οι Μανιάτισσες με τους Αιγυπτίους, νικήθηκε και υποχώρησε ντροπιασμένος.

Ταυτόχρονα ο Αρχιστράτηγος πλέον Καραϊσκάκης προσπαθεί να εξαλείψει τον κίνδυνο κατασβέσεως της επανάστασης από τον Κιουταχή στην Αν. Στερεά, ώστε να απομονωθεί και ο Ιμπραήμ στα στενά όρια της Πελοποννήσου Έτσι συλλαμβάνει ένα σχέδιο:

- α) Να εγκαταλείψει την Αττική αφού πρώτα ενισχύσει την πολιορκούμενη Ακρόπολη όπως και έκανε,
- β) Να ξεσηκώσει πάλι σε επανάσταση την υπόλοιπη Στερεά, αφού μετά την πτώση του Μεσολογγίου δεν υπήρχαν άλλες επαναστατικές εστίες και
- γ) Να αποκλείσει όλους τους Δρόμους Ανεφοδιασμού του Κιουταχή.

Αφού πέτυχε και τους τρεις στόχους, με καθοριστική την μάχη της Αράχωβας (19-24 Νοε 1826) όπου εκμηδένισε ένα σώμα 2500 Αλβανών που συνέτρεχαν σε ενίσχυση του

Κιουταχή, αποφασίζει να επιστρέψει στην Αττική για να καταφέρει στον Κιουταχή το τελειωτικό χτύπημα.

Z) 1827

Έτσι τον Μάρτιο του 1827 πραγματοποίησε έναν άθλο: κατάφερε να κλείσει τον Κιουταχή σε ένα κλοιό και να πολιορκήσει τον έως τώρα πολιορκούνται. Ακολούθησε και αυτός την τακτική του ανταρτοπόλεμου αφού, σοφά είχε διαβλέψει ότι οι δυνάμεις του δεν είχαν καμία τύχη σε μια μάχη εκ παρατάξεως με τις αντίστοιχες του Κιουταχή. Δυστυχώς οι παρασκηνιακές κινήσεις των Μ. Δυνάμεων που δεν ήθελαν, όπως έχει αναλυθεί παραπάνω, να συμπεριληφθεί η Στερεά Ελλάδα, στο διαφαινόμενο μετέπειτα Ελληνικό Κράτος έπεισαν την Κυβέρνηση, να εγκαταλείψει την τακτική του Καραϊσκάκη. Επεβλήθη λοιπόν η άποψη του τοποτηρητή τους Άγγλου, στόλαρχου του Ελληνικού Στόλου, Κόχραν, ο οποίος επέλεξε να γίνει μετωπική επίθεση στο στρατόπεδο του Κιουταχή. Έτσι μετά την μάχη του Φαλήρου στις 24 Απρ 1827, και τον περιεργό θάνατο του Καραϊσκάκη, ο Κιουταχής επέβαλε ξανά την κυριαρχία του την Στερεά.

Παρόλα αυτά στην Πελοπόννησο υπό την ευφυή καθοδήγηση του Κολοκοτρώνη συντελείται ένα νέο Ελληνικό έπος: Νύχτα και μέρα μέσα από τα βράχια, από τις σπηλιές, από τα δάση, από τα στενά, ξεπηδούν και ξεχύνονται ξαφνικά και ορμητικά οι κακοντυμένοι έλληνες χωρικοί, χτυπούν τις εχθρικές φάλαγγες, προξενούν σε αυτές μεγάλες φθορές ή τις εξοντώνουν και αμέσως μετά εξαφανίζονται. Αλλά η τακτική αυτή εξουθενώνει και τους Πελοποννήσιους. Αρχίζει μια σκληρή ζωή με φοβερή έλλειψη τροφίμων, αληθινό υποσιτισμό και με αδιάκοπες νυχτερινές ταχυπορίες, που πολλές φορές στερούν τον ήρεμο ύπνο ολόκληρων εβδομάδων.

Η γύμνια, η φτώχεια και η πείνα τους συντροφεύει στις σπηλιές και τα δάση όπου έχουν καταφύγει. Αισθητή προ πάντων είναι η έλλειψη του ψωμιού. Έτσι πολλοί κατάντησαν να αλέθουν με χειρόμυλους βαλανίδια, άγρια απίδια, και φλούδες δέντρων. Αυτά τα ζύμωναν με αλεύρι σταριού κριθαριού ή καλαμποκιού, και τα έψηναν για να ξεγελάσουν την μεγάλη τους πείνα. Οι άνθρωποι αυτοί γράφει ο σύγχρονός τους Φραντζής: «Επρασινομαυροκιτρίνιζον ως χαλκοί, και έγιναν ξηροί ως σκελετά και ελεεινά θεάματα». Και όμως αυτοί οι άνθρωποι κατάφεραν να κλείσουν τον Ιμπραήμ στα κάστρα του.

Βλέποντας ο τελευταίος ότι χάνει τον έλεγχο καταφεύγει σε ένα τέχνασμα: Με το δέλεαρ της σιτίσεως στέλνει στους πληθυσμούς της Πελοποννήσου Προσκυνοχάρτια (ράι μπουγιουρντιά) για να αλλαξοπιστήσουν, και να στερήσει από τον Κολοκοτρώνη την πληθυσμιακή δεξαμενή από όπου αντλούσε μαχητές. Ορισμένοι λιπόψυχοι σε μέρη της Αχαΐας και της Ηλείας υποτάσσονται. Ταυτόχρονα αρχίζει την συστηματική γενοκτονία των ελληνικών πληθυσμών ενισχυμένος από την Αλεξάνδρεια, και εγκαθιστώντας μουσουλμάνους εποίκους. Επιπλέον καλεί Μεσσηνίους και Μανιάτες να προσκυνήσουν, απειλώντας τους με ερήμωση λαμβάνοντας την περήφανη απάντηση του Γέρου του Μωριά: «Αυτό που μας φοβερίζεις να μας κάμεις και κάψεις τα καρποφόρα δέντρα μας, δεν είναι της πολεμικής έργον... Όχι τα κλαριά να κόψεις, όχι

τα δέντρα, όχι τα σπίτια που μας έκαψες, μόνον πέτρα απάνω στην πέτρα να μη μείνει εμείς δεν προσκυνάμε. Μόνον ένας Έλληνας να μείνει πάντα θα πολεμούμε και μην ελπίζεις πως την γη μας θα την κάμεις δική σου, βγάλτο από το νου σου».

Το προσκύνημα εξαπλώνεται επικίνδυνα σα μίσημα κολλητικό. Τότε η επανάσταση δέχεται θανάσιμα πλήγματα: «Εισ τον καιρόν του προσκυνήματος εφοβήθηκα μόνον δια την πατρίδαν μου, όχι άλλη φορά...», ομολογεί ο Κολοκοτρώνης στα απομνημονεύματά του. Για αυτό εκδίδει μια διαταγή σαν κεραυνό: «Φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους». Έτσι καταφέρνει και συγκρατεί τους πληθυσμούς

Οι Μ. Δυνάμεις βλέποντας το αδιέξοδο του Ιμπραήμ, και ότι πλέον η δημιουργία Ελληνικού κράτους ήταν αναπόφευκτη αποφασίζουν μέσω της Ιουλιανής Σύμβασης (6^{ης} Ιουλ 1827) να επιβάλλουν την εκεχειρία στους εμπόλεμους. Οι Έλληνες δέχτηκαν τους όρους όχι όμως και ο Σουλτάνος. Τότε αποφασίζουν (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) να στείλουν από κοινού ένα στόλο ως δύναμη επιτήρησης και συνδιαλλαγής με τον Ιμπραήμ. Αυτός ναυλοχεί στο Ναυαρίνο όπως και ο Τουρκοαιγυπτιακός. Ο Ιμπραήμ προσποιούμενος ότι διαπραγματεύεται, και βλέποντας την απροθυμία των Δυνάμεων να τον πλήξουν στρατιωτικά συνεχίζει τις θανατηφόρες επιδρομές του, και την γενοκτονία...

Η ιστορική ναυμαχία, που χαρακτηρίσθηκε ως «ατυχές συμβάν» από τις Μ. Δυνάμεις στις 20 Οκτ 1827, και θα καταλήξει στην διάλυση του Τουρκοαιγυπτιακού Στόλου, ξεκίνησε από ένα καθαρά τυχαίο γεγονός και ήταν καταλυτική για τις μετέπειτα εξελίξεις. Επιπλέον, δύο θάνατοι, του Αλεξάνδρου του Α΄(Τσάρου της Ρωσίας) και η αυτοκτονία του άγγλου υπουργού Εξωτερικών Κάλσρη, ενίσχυσαν τη τάση για αλλαγή πλεύσης στην πολιτική των Δυνάμεων και την αναγνώριση ενός ελεύθερου Ελληνικού Κράτους. Αυτά παραπέμπουν στην ρήση του Κολοκοτρώνη: «Ο Θεός έβαλε την Υπογραφή Του για την απελευθέρωση της Ελλάδας και δεν την παίρνει πίσω». Έτσι ο Ιμπραήμ αναγκάστηκε να αποδεχθεί μια ώρα αρχύτερα την ήττα του, και όταν ο Μαιζόν έφτασε στην Πελοπόννησο με 14.000 Γάλλους δεν συνάντησε καμία αντίσταση από τους εγκλωβισμένους στα κάστρα τους Αιγυπτίους.

Αντί επιλόγου

Ο ζωτικός χώρος της επανάστασης εντοπιζόταν λοιπόν στη Πελοποννήσο και στα νησιά του Αργοσαρωνικού, ενώ η Σάμος τελούσε υπό ειδικό καθεστώς αυτονομίας. Αποφασίστηκε λοιπόν η διοργάνωση εκστρατειών και η ανακατάληψη εδαφών, έτσι ώστε η αναζωπύρωση της επανάστασης στις περιοχές αυτές να νομιμοποιήσει τις εδαφικές διεκδικήσεις της ελληνικής πλευράς. Οργανώθηκαν εκστρατείες στη Χίο, (ύστερα από πίεση των Χιωτών προσφύγων) υπό το φιλέλληνα Φαβιέρο, στην Κρήτη και επιχείρηση στο Τρίκερι, (στην είσοδο του Παγασητικού κόλπου) που δεν στέφθηκαν από επιτυχία. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν επιχειρήσεις ανακατάληψης των επαρχιών της Δ. και της Α. Στερεάς (1828-29). Οι επιχειρήσεις αυτές

τερματίστηκαν με επιτυχία, ενισχύοντας έτσι τη διαπραγματευτική θέση της ελληνικής πλευράς στο ζήτημα των συνόρων του ελληνικού κράτους.

Ωστόσο ο τελικός απολογισμός της επανάστασης από πλευράς θυμάτων ήταν τρομακτικός: 800.000 νεκροί για να απελευθερωθούν 1.500.000 Έλληνες και ένα μικρό τμήμα εδαφών. Χαρακτηριστικά πρέπει να αναφερθεί η εικόνα της έρημης Πελοποννήσου που αντίκρισε το 1829 ένας μορφωμένος νεαρός Γάλλος, ο Έντγκαρ Κινέ, ο οποίος έκανε ένα οδοιπορικό στην πρόσφατα απελευθερωμένη Ελλάδα, καταγράφοντας τις νωπές ακόμα πληγές από την επιδρομή του Ιμπραήμ. Γράφει ότι αντίκρισε σμήνη από κοράκια πάνω από την Μεσσηνία, Αγριόπαπιες στα Οροπέδια της Αρκαδίας, αλλά πουθενά δεν είδε τον κορυδαλλό, τον σπουργίτη, την καρδερίνα, «...εκείνα τα πουλιά που δίνουν ζωή στους τόπους κοντά στον άνθρωπο. Οι ελαιώνες είναι σχεδόν ολότελα βουβοί... Δεν ξέρω τι έχει απογίνει το αηδόνι. Δεν το άκουσα ποτέ...»

Αυτή η τραγική θυσία μας αναγκάζει να συνειδητοποιήσουμε ότι το «Ελευθερία ή Θάνατος» ήταν σύνθημα ιερής αγανακτήσεως του Ελληνισμού, και ενσυνείδητης επιλογής. Επιπλέον μας διδάσκει ότι αυτός που είναι αποφασισμένος να πεθάνει για τα δίκαια του είναι ανίκητος. Ελάχιστος λοιπόν φόρος τιμής στα θύματα αυτά είναι και η αποτύπωση αυτού του συνθήματος στις ρίγες της σημαίας μας. Και μόνο αυτή η μνήμη πρέπει να μας γεννά συναισθήματα ρίγους, δέους και σεβασμού στην απλή και μόνο θέα του εθνικού μας συμβόλου που αποτελεί ένα διαρκές μνημόσυνο για αυτούς τους νεκρούς.

Ευτυχώς για τον Ελληνισμό αυτός που «εξαργύρωσε» στα διπλωματικά παίγνια την θυσία αυτή, ήταν η πολιτική ιδιοφυΐα που άκουγε στο όνομα Ιωάννης Καποδίστριας ο οποίος εκμεταλλευόμενος στο έπακρο, και ακροβατώντας εν μέσω των αντιπαλοτήτων των Δυνάμεων προς όφελος των Ελλήνων, δεδομένου ότι οι Άγγλοι δεν ήθελαν με κανένα τρόπο να συμπεριληφθεί η Στερεά στο υπό σύσταση ελληνικό κράτος, ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος της Ελληνικής εδαφικής επέκτασης. Βέβαια αυτή του την επιτυχία θα την πληρώσει αργότερα με την ίδια του την ζωή...

Αντίστοιχα ο Κολοκοτρώνης για μια ακόμη φορά, αναζωογόνησε την ψυχορραγούσα, από τις δολοπλοκίες και τις αθλιότητες των Κυβερνώντων, ελληνική επανάσταση. Αναστήλωσε το γόητρο των Ελλήνων στις Ευρωπαϊκές χώρες, και αποσόβησε τον εκκολαπτόμενο κίνδυνο να αμφισβητηθεί η ύπαρξη «Ελληνικού Έθνους» (όπως εντέχνως επιχειρείται και σήμερα).

Η Τυχαία ναυμαχία του Ναυαρίνου, ήταν εκείνη που καθόρισε οριστικά τις σχέσεις των μεγάλων δυνάμεων με την Υψηλή Πύλη και επιτάχυνε καταλυτικά τις διαδικασίες για τη δημιουργία του μικρού ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους χωρίς βέβαια να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι ήταν και το εφιαλτήριο της νομιμοποίησης των ξένων επεμβάσεων στα εσωτερικά της χώρας.

Οι στόχοι των αγωνιστών φαίνεται να ανήκαν περισσότερο στη σφαίρα της ουτοπίας παρά στο χώρο της ρεαλιστικής πολιτικής. Κι όμως το θαύμα έγινε και η ουτοπία

συντελέστηκε. Δεν μένει παρά να καταλάβουμε το θαύμα αυτό και να ξανασκεφτούμε τι μειώνει την απόσταση ανάμεσα στο όνειρο και την πραγμάτωσή του. Κι έτσι, μέσα από τις εικόνες και πέρα από το χρόνο, μπορούμε να διακρίνουμε το πνεύμα του Αγώνα.

Το '21 έδειξε το δρόμο όχι μόνο στους Έλληνες αλλά και στους άλλους λαούς της Βαλκανικής και της υπόλοιπης Ευρώπης. Άλλωστε η μοίρα και η δόξα της φυλής μας είναι να της ανήκουν οι τραγικές θυσίες και τα φριχτά μαρτύρια. Τα μεγαλουργήματά της όμως, ανήκουν στην ιδέα της παγκόσμιας ελευθερίας και οι θρίαμβοί της είναι πανανθρώπινοι θρίαμβοι. Ο φιλελληνισμός που ενέπνευσε στην προηγμένη Ευρώπη δεν ήταν ένας γραφικός εξωτισμός, αλλά η ίδια η ανάγκη των πιο ευαίσθητων στρωμάτων των δυτικών κοινωνιών να επανασυνδεθούν με τα δικά τους αιτήματα και αξίες που τόσο δοκιμάζονταν από τη «ρεαλιστική» πολιτική της Ιεράς Συμμαχίας. Έβλεπαν έναν αρχαίο, «γερασμένο» λαό να ανακαλύπτει τα κρυμμένα του νιάτα, και στεκόμενος όρθιος μπροστά στο βιβλίο της Μοίρας, να της υπαγορεύει για πρώτη φορά μετά από αιώνες το νέο κεφάλαιο της ιστορίας του. Το '21, τέλος, έδειξε πως οι ορίζοντες του μέλλοντος τότε μόνον μπορούν να ανοίξουν, όταν το παρελθόν δεν έχει ξεχαστεί. Χαρακτηριστική είναι η ρήση του Σατωβριάνδου: «Οι Σουλιώτισσες γυναίκες βυθιζόμενες μαζί με τα παιδιά τους στα κύματα, οι πρόσφυγες της Πάργας φέροντες μαζί τους τα οστά των πατέρων τους, τα Ψαρά θαπτόμενα στα ερείπια τους, το ατείχιστο σχεδόν Μεσολόγγι αποκρούων τους δις στα τείχη του εφορμήσαντας βαρβάρους, αδύνατα σκάφη μεταμορφωθέντα σε τρομερούς στόλους και προσβάλλοντα, πυρπολούντα και διασκορπίζοντα τα υπερμεγέθη εχθρικά πλοία, αυτά είναι τα κατορθώματα, τα οποία καθιστούν την Νέα Ελλάδα άξια της λατρείας, την οποία απελάμβανε και το αρχαίο της όνομα».

Η ιστορική δικαιοσύνη μας απαγορεύει να αγνοήσουμε την έντονη, βαθειά και ενσυνείδητη θρησκευτικότητα των αγωνιστών. Θρυλική είναι η ρήση της Μπουμπουλίνας: **«Έχασα τον σύζυγό μου. Ευλογητός Ο Θεός! Ο πρεσβύτερος υιός μου έπεσε με τα όπλα ανά χείρας. Ευλογητός Ο Θεός! Ο δεύτερος υιός μου δεκατετραετής την ηλικίαν μάχεται μετά των Ελλήνων και πιθανώς να εύρη ένδοξον θάνατον. Ευλογητός Ο Θεός! Υπό την Σκιάν του Σταυρού θα ρεύσει επίσης το αίμα μου. Ευλογητός Ο Θεός! Αλλά θα νικήσομεν ή θα παύσομεν να ζώμεν. Θα έχομεν όμως την παρηγορίαν, ότι δεν αφήσαμεν όπισθεν ημών δούλους Έλληνας»**. Ενώ ο Γέρος του Μωριά δηλώνει: «ο δικός μας ο ξεσηκωμός δεν μοιάζει μήτε με των Φράγκων, μήτε με κανενού άλλου. Εμείς θα αναστήσουμε μιαν πατρίδα που κεφαλή θα έχει τον Χριστό και όχι ανθρώπους... Όταν επήραμεν τα άρματα, είπαμε πρώτα για την Πίστην και έπειτα για την Πατρίδα». Φράσεις που αποδεικνύουν ότι το πνευματικό γονιδίωμα των αγωνιστών του 21 ήταν το ίδιο με των αρχαίων Ελλήνων, που και αυτοί στους αγώνες τους εναντίον των αλλοφύλων πρότασαν τα θεία απ την πατρίδα: «Υπέρ Βωμών» (Πρωτίστως και ύστερα) «υπέρ εστιών».

Η Ιστορία, με μια πλαστική δύναμη που μόνο η μεγάλη τέχνη διαθέτει, δημιούργησε τον Έλληνα του Αγώνα. Κλασικό ήρωα, χριστιανό μάρτυρα. Μαχητή του Διαφωτισμού,

συντηρητή της παράδοσης και προφήτη της προόδου. Ρήγας και Μακρυγιάννης, νησιώτης κι ορεσίβιος κτηνοτρόφος. Χριστιανός ορθόδοξος, ο Έλληνας του Αγώνα αποτελεί μια σύνθεση ρευστή και εύθραυστη αλλά και μια μεγάλη στιγμή της Ιστορίας. Ανήκει στο είδος των ανθρώπων που δεν ήταν «πολιτικά ρεαλιστής». Ήταν «συναίσθηματικά ανόητος, θερμοκέφαλος», ουτοπιστής, που μας άφησε ως δώρο ανεκτίμητο το όνειρο του, στο οποίο έδωσε και όνομα: το ονόμασε **ΕΛΛΑΔΑ**. Γιατί το συναίσθημα μας έδωσε Πατρίδα, ούτε η λογική ούτε ο ρεαλισμός.

Κλείνοντας δεν μπορώ να μην παραβάλλω και απόσπασμα από τις παραιτήσεις του Κολοκοτρώνη στην Πνύκα της 7^{ης} Οκτ, του 1838 (στο μοναδικό Γυμνάσιο των Αθηνών).

«Παιδιά μου!

Εις τον τόπον τούτον όπου εγώ πατώ σήμερον επατούσαν και εδημηγορούσαν τον παλαιόν καιρόν άνδρες σοφοί και άνδρες, με τους οποίους δεν είμαι άξιος να συγκριθώ, και ούτε να φθάσω τα ίχνη των. Εγώ επιθυμούσα να σας ιδώ, παιδιά μου! Εις την μεγάλην δόξαν των προπατόρων μας, και έρχομαι να σας ειπώ, όσα εις τον καιρόν του αγώνος μας, και προ αυτού και ύστερα απ' αυτόν, ο ίδιος επαπατήρησα, και απ' αυτά να κάμωμεν συμπερασμούς και δια την μέλλουσαν ευτυχίαν σας, μολονότι ο Θεός μόνος ηξεύρει τα μέλλοντα.

Να μην έχετε πολυτέλεια, να μην πηγαίνετε εις τους καφενέδες και τα μπιλιάρδα' να δοθήτε εις τας σπουδάς σας, και καλήτερα να κοπιάσετε ολίγον δύω και τρεις χρόνους, και να ζήσετε ελεύθεροι εις το επίλοιπον της ζωής σας, παρά να περάσετε τέσσαρους πέντε χρόνους τη νεότητά σας, και να μείνετε αγράμματοι, να σκλαβωθήτε εις τα γεράματά σας. Να ακούετε τας συμβουλάς των διδασκάλων και γεροντοτέρων, και, κατά την παροιμίαν, μύρια ήξευρε και χίλια μάθενε. Η προκοπή σας και η μαθησίς σας να μην γείνη σκεπάρνι μόνον δια το άτομόν σας, αλλά να κοιτάζη το καλόν της Κοινότητος, και μέσα εις το καλό αυτο ευρίσκεται και το δικόν σας. Εγώ, Παιδιά μου! Κατά κακήν μου τύχην, εξ αιτίας των περιστάσεων έμεινα αγράμματος, και δια τούτο σας ζητώ συγχώρησιν, διότι δεν ομιλώ καθώς οι Διδάσκαλοί σας».